
LINGVISTICA DE PESTE HOTARE

PROBLEME ȘI REALIZĂRI ALE LINGVISTICII BULGARE

După o vizită în Republica Populară Bulgaria

DE

PROFESOR DIMITRIE MACREA

În cadrul acordului de colaborare culturală existent între Republica Populară Română și Republica Populară Bulgaria, am făcut recent o vizită de trei săptămâni în țara vecină și prietenă din sudul Dunării. Bucuria mea de a vizita Republica Populară Bulgaria a fost deosebit de mare, deoarece mi s-a oferit prilejul să-mi formeze o imagine justă asupra acestei țări despre care, sub regimul burghezo-moșieresc s-a vorbit la noi prea puțin și, în general, în mod tendențios. Clasele exploatare din cele două țări ridicaseră între poporul român și bulgar zidul ignorării reciproce și al șovinismului. Încordarea dintre cele două țări a fost mereu alimentată de către puterile imperialiste, care le mențineau în acest fel în strânsă dependență economică și politică de interesele capitalismului internațional. Numai așa se explică faptul că aceste popoare vecine și cu adinci și trainice legături istorice au trăit decenii întregi fără să-și cunoască literatura și arta și fără cunoașterea vieții și muncii lor, care ar fi putut să le apropie. Marii scriitori bulgari, ca Hristo Botev, Karavelov sau Ivan Vazov, erau necunoscuți celei mai mari părți a publicului nostru cititor, deși acești scriitori au fost prieteni ai poporului român, la care au găsit adăpost și sprijin în vremuri de răstriaște. Cele două popoare, înfrățite timp de secole prin suferințele comune îndurate sub jugul turcesc, care au trăit apoi laolaltă bucuria independenței în urma victoriei de la Plevna, câștigată de armatele ruso-române și de poporul bulgar, și-au putut relua legăturile de prietenie și colaborare abia prin instaurarea în fruntea lor a regimului de democrație populară. Prietenia celor două popoare a primit astăzi, după eliberarea lor de către glorioasa Armată sovietică, un nou conținut, care își are tăria în principiul internaționalismului proletar, în dorința sinceră de colaborare frățească pentru apărarea păcii și în prietenia și recunoștința ambelor țări pentru popoarele sovietice.

Felul în care sînt concepute astăzi legăturile dintre cele două țări se remarcă chiar din momentul cînd pășești pe teritoriul Republicii Populare Bulgaria unde ești primit cu o căldură și o bucurie pe care ți-o poate da numai un sentiment de veche și adevărată prietenie.

Pentru întărirea acestei prietenii, cred că este instructiv să împărtășesc aici impresiile pe care le-am cules despre munca și viața de astăzi a poporului bulgar și îndeosebi despre activitatea rodnică din domeniul lingvisticii, care m-a preocupat în mod direct.

Cine călătorea acum 15—20 de ani în Bulgaria avea de admirat, ca și vizitatorul de astăzi, monumentele mărețe ale naturii ei: vîrfurile semețe ale Balcanilor, undele argintii ale Strumei, Iskerului, Mariței și Iantrei, dar îndeosebi vestita « Vale a trandafirilor », cu care Bulgaria se mîndrește nu numai pentru frumusețea și bogăția ei, ci și pentru faptul că în aceste locuri s-a format cultura modernă a poporului bulgar. Aici s-au născut eroii naționali al Bulgariei: Hristo Botev, Vasil Levski, Ivan Vazov. Aici au luptat pentru libertate Liuben Karavelov, Berkovski, Kobleskov și alții.

Vizitatorul de acum două decenii cerceta apoi, ca și cel de astăzi, vechile orașe istorice ale Bulgariei: Tîrnovo, fosta capitală a celui de al doilea imperiu bulgar, cetatea medievală Asengrad, centrele de cultură și de patriotism care au fost Karlovo și Vazovgrad sau frescele minunate ale bisericilor din Tîrnovo și ale mănăstirii Rila. Istoria a lăsat pe pămîntul Bulgariei numeroase urme demne de cunoscut și cercetat, iar prezentul a oferit totdeauna vizitatorului imaginea unui popor harnic și chibzuit, cu remarcabile virtuți civice și familiare.

Amintirea unui trecut de suferințe și de lupte și conștiința capacității lui creatoare au constituit totdeauna sursa puternicului patriotism al poporului bulgar. Acest patriotism a fost însă cu totul denaturat de către clasele exploataatoare din Bulgaria și folosit pentru scopurile lor șovine și provocatoare la adresa vecinilor, ceea ce a constituit « cauza esențială a nenorocirilor și catastrofelor naționale », așa cum a arătat marele fiu al poporului bulgar, Gheorghi Dimitrov. Abia prin cucerirea puterii de către clasa muncitoare s-a putut da patriotismului bulgar un adevărat conținut creator prin dirijarea lui spre mărețele construcții ale culturii, păcii și socialismului.

Străbătînd astăzi Bulgaria, ești impresionat de munca plină de avînt a acestui harnic popor care alungă întunericul neștiinței și nepăsării, construiește orașe noi, fabrici și uzine, mărețe baraje pentru captarea puterii apelor și o nouă cultură socialistă, învingînd starea de înapoiere economică și culturală în care a fost ținut de regimul monarhiei fasciste. Bulgaria de ieri nu era decît o anexă economică a statelor imperialiste. Industria ei nu depășea atelierele meșteșugărești, iar agricultura era de mică producție. În nouă ani de la eliberarea ei de sub jugul dominației exploatării imperialiste și a propriei burghezii, Bulgaria și-a creat o impunătoare industrie proprie. A fost creată industria de mașini, puternice hidro- și termo-

centrale, fabrici de celuloză, combinatul textil de la Plovdiv, combinatul metalurgic « V. I. Lenin » de lângă Sofia, uzina de mașini agricole « Dimitrov » și uzina de vagoane și locomotive din orașul Ruse, iar în Orașul Stalin (fost Varna) noua industrie bulgară produce ciocane pneumatice și motoare Diesel de care Bulgaria poate să și exporte.

O puternică arteră economică a țării este linia ferată Sofia—Burgas, care leagă sudul de nordul țării și care, deși plănuită de mult, n-a putut fi construită decât în anii puterii populare.

Pe harta Bulgariei au apărut orașe noi, ca Dimitrovgrad, primul oraș socialist al Bulgariei noi, așezat în sudul țării, pe valea Mariței, oraș care, deși în plină construcție, are deja 30.000 de locuitori. Marele combinat de îngrășăminte chimice « I. V. Stalin » din acest oraș, cea mai mare uzină de acest fel din Balcani, construită cu sprijinul Uniunii Sovietice, este o mărturie a rodniciei colaborării economice bulgaro-sovietice. Orașul are în plină activitate o uzină de ciment, cea mai mare din țară, o fabrică de conserve, o uzină de țevi de eternit și marea centrală termoelectrică « Marița III », care furnizează curent tuturor motoarelor din Dimitrovgrad.

Aceste construcții sînt astăzi pe drept cuvînt mîndria poporului bulgar, care-și făurește astfel condițiile vieții înfloritoare de mîine.

Vechile orașe ale Bulgariei au căpătat o înfățișare nouă. Sofia nu mai are nici o urmă a bombardamentelor din ultimul război. Orașul este plin cu schele. Oriunde te uiți, vezi înălțîndu-se clădiri frumoase, mari și solide. Pe bulevardul Stambolinski, blocurile muncitorești cu sute de apartamente arată grija Partidului Comunist Bulgar și a Guvernului pentru constructorii socialismului. Blocuri muncitorești noi și frumoase s-au construit și în celelalte mari orașe ale Bulgariei, Plovdiv, Ruse, Tîrnovo și Stalin, precum și parcuri și stadioane sportive, care dau orașelor un aspect din cele mai înviorătoare.

O deosebită impresie mi-au făcut lucrările pentru stăpînirea forțelor naturii și punerea lor în slujba nevoilor omului. Marile baraje de la Rostroi, pe râul Roșița, ca și barajele de pe râurile Isker, Struma sau Belisker, sînt un edificator exemplu de îndrăzneală și încredere dat de oameni dîrji care transformă pămînturi sărace în terenuri fertile și care duc lumina electrică în cele mai îndepărtate cătune.

Viața spirituală a poporului bulgar este astăzi puternic susținută de mărețul elan al construirii socialismului, ca și de puternicele tradiții eroice ale luptelor din trecut pentru eliberarea de sub jugul otoman, a răscoalei populare din 1923 și a acțiunii împotriva fascismului, care numai între anii 1942 și 1944 a costat viața a 20.000 de eroi bulgari. Literatura și arta bulgară de astăzi oglindesc în primul rînd marile lupte și jertfe care au adus poporului libertatea și independența de care se bucură acum și înfățișează viața plină de lumină și elan patriotic a eroilor

naționali bulgari, ca Paisi Hilendarski, Vasil Levski, Karavelov, Hristo Botev, Stambolinski, G. Dimitrov, Vasil Kolarov sau Vilko Cervenkov. Venerația pentru acești eroi, ca și pentru scriitorii care au făcut din scrisul lor o armă pentru cauza libertății naționale, este nemărginită. Poporul bulgar cinstește memoria marilor lui scriitori și luptători prin înființarea de mausolee și muzee care le poartă numele: mausoleul Gheorghi Dimitrov, muzeul Vazov, muzeul Levski, muzeul Botev.

Din literatura bulgară care zugrăvește suferințele și luptele poporului pentru libertate și independență națională s-au tradus și în românește câteva opere ale lui Hristo Botev, Ivan Vazov, St. Daskalov și Krum Velkov.

Salutînd cu bucurie acest început de cunoaștere a literaturii bulgare, trebuie să spunem că ceea ce s-a făcut pînă acum, atît din partea noastră cît și din cea a prietenilor noștri bulgari, este prea puțin pentru a răspunde dorinței de apropiere pe care o manifestă cele două popoare. Cred că traducerea în limba noastră a istoriei poporului bulgar și a istoriei literaturii lui, ca și traducerea în limba bulgară a istoriei R.P.R. și a istoriei literaturii romîne, ar fi o contribuție dintre cele mai utile pentru ca cele două popoare vecine și prietene să-și poată aprecia reciproc puterea lor creatoare.

Transformările revoluționare petrecute în viața economică, politică și socială a Republicii Populare Bulgaria au creat adevăratele condiții pentru dezvoltarea culturii naționale bulgare. Chiar numai din rigiditatea cîtorva cifre se poate aprecia marea distanță care separă prezentul de trecutul cultural al Bulgariei.

Numărul școlilor de învățămînt superior a crescut de la 8 la 20, iar numărul secțiilor de specializare din ele a crescut de la 31 la 115. Numărul celor ce studiază în institutele de învățămînt superior, inclusiv cursurile fără frecvență, a ajuns, în anul 1952, la 31.512. Față de anul 1939, numărul lor este de trei ori mai mare.

Astăzi, în Bulgaria, nu există oraș care să nu-și aibă teatrul său. În întreaga țară funcționează 36 de teatre, 5 opere, 700 de ansambluri artistice și un teatru ambulant popular pentru satele îndepărtate.

În cadrul acestui avînt cultural, stimulat și susținut de regimul de democrație populară, lingvistica bulgară a pășit pe un drum nou, demn de tradiția creată de L. Miletici, B. Ţonev, S. Arghirov, A. Teodorov Balan și alții, care s-au format în secolul trecut, în special sub influența școlii lingvistice ruse de la Moscova a lui F. F. Fortunatov și a celei din Kazan, condusă de I. A. Baudouin de Courtenay.

Între cele două războaie mondiale, lingvistica bulgară ajunsese să fie dominată de influența nefastă a școlii idealiste a lui F. de Saussure și a structuralismului, motiv care a determinat o stagnare păgubitoare a studiilor asupra limbii bulgare. Dominația școlii lui N. I. Marr, care găsise în Bulgaria cîțiva adepți activi, a fost de asemenea neprielnică pentru studiul limbii bulgare, deoarece premisele teoretice greșite ale teoriei marxiste n-au permis alcătuirea de lucrări valoroase

din punct de vedere științific în domeniul istoriei limbii bulgare, dialectologiei sau limbii contemporane.

Prin introducerea marxismului în lingvistică, realizată de lucrarea clasică a lui I. V. Stalin «Marxismul și problemele lingvisticii», lingvistica bulgară a primit adevărata orientare științifică și a pornit cercetări rodnice în toate domeniile. Reorganizarea Institutului de lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Populare Bulgaria a creat premisele organizatorice pentru începerea cercetărilor lingvisticii bulgare pe baza trainică a învățaturii marxist-leniniste.

Înainte de a înfățișa problemele de bază ale lingvisticii bulgare, este necesar să arătăm felul cum este organizat Institutul de lingvistică și care sînt cei mai activi lingviști bulgari de astăzi.

Institutul de lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Populare Bulgaria își desfășoară lucrările în șase secții:

1. Secția de lingvistică balcanică, condusă de Acad. Vladimir Gheorghiev, directorul Institutului și rectorul Universității din Sofia, reputat elenist și indo-europenist și autor al unor valoroase lucrări asupra originii scrisului;

2. Secția de lexicografie, condusă de Acad. Stoian Romanski, renumit lingvist și etnograf, un vechi prieten al poporului român și cunoscutul autor al celei mai bune lucrări despre «Învățăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Teodosie»;

3. Secția de slavistică, condusă de profesorii Ivan Lekov și Kiril Mircev de la Universitatea din Sofia;

4. Secția de dialectologie bulgară, condusă de Stoiko Stoikov, decanul Facultății de filologie de la Universitatea din Sofia;

5. Secția de limbă bulgară contemporană, condusă de profesorul Liubomir Andreicin de la Universitatea din Sofia;

6. Secția de lingvistică generală, condusă de Acad. St. Mladenov, cunoscut indo-europenist, autor al Dicționarului etimologic al limbii bulgare și al Gramaticii istorice a limbii bulgare.

Decanul lingviștilor bulgari este Acad. A. Teodorov Balan, un bun cunoscător al țării și limbii noastre, care, deși în vîrstă de 96 de ani, este încă în plină activitate. Este specialistul necontestat în probleme de gramatică și autor al celei mai mari Gramatici a limbii bulgare, pe care o reconsideră acum pentru o nouă ediție.

După publicarea tezelor clasice ale lui I. V. Stalin, lingviștii bulgari și-au fixat un bogat program de cercetări în lumina învățaturii marxiste și de combatere a tendințelor idealiste, șovine și rasiste care au dominat cercetările unor lingviști bulgari din trecut.

Formularea sarcinilor concrete ale lingvisticii bulgare a fost făcută în sesiunea din decembrie 1950 a Academiei de Științe de către Acad. Vladimir Gheorghiev în următoarele zece puncte:

1. Periodizarea istoriei limbii bulgare;
2. Separarea limbii bulgare de slava comună; constituirea ei ca limbă de sine stătătoare; înrudirea ei cu celelalte limbi slave; fondul principal de cuvinte și structura ei gramaticală;
3. Formarea limbii literare bulgare vechi; vocabularul ei; influența substratului balcanic și a limbii grecești;
4. Dezvoltarea limbii bulgare în perioada feudalismului; trecerea ei de la structura sintetică la cea analitică; apariția articolului; dispariția infinitivului; procedeele de vorbire indirectă; influența limbii turcești și influența mai nouă a limbii grecești;
5. Apariția, dezvoltarea și particularitățile dialectelor bulgare; limba folclorului bulgar;
6. Formarea limbii naționale bulgare în legătură cu dezvoltarea poporului bulgar în națiune; contribuția lui Karavelov și Botev, P. R. Slaveikov și Ivan Vazov la crearea limbii literare bulgare;
7. Marea influență a limbii ruse în formarea limbii literare bulgare contemporane; reducerea rapidă a numărului turcismelor; locul limbii bulgare printre celelalte limbi balcanice;
8. Structura limbii literare bulgare contemporane; structura ei gramaticală și fondul ei principal de cuvinte; rolul scriitorilor, al lingviștilor și al presei progresiste și de partid în îmbogățirea și înfrumusețarea limbii bulgare;
9. Schimbările din vocabularul limbii bulgare în perioada construirii bazelor socialismului în Bulgaria și noua influență a limbii ruse de după 9 septembrie 1944;
10. Perspectivele dezvoltării limbii bulgare.

Ceea ce caracterizează acest cuprinzător program este îndeosebi interesul acordat cunoașterii și dezvoltării limbii contemporane, fapt care constituie un mare progres față de lingvistica bulgară din trecut, orientată mai ales spre studierea limbii bulgare vechi.

Pășind pe acest nou drum de realizări, lingviștii bulgari și-au precizat poziția lor teoretică și și-au fixat sarcinile lor concrete în numeroase studii care formează conținutul a două culegeri întitulate « Probleme de lingvistică în lumina învățăturii lui I. V. Stalin » și « Sarcinile lingvisticii bulgare în lumina învățăturii staliniste ».

Studiul științific al limbii bulgare și-a găsit pînă acum realizarea în câteva lucrări de seamă, printre care primul loc îl ocupă « Dicționarul limbii bulgare literare contemporane » și « Gramatica limbii bulgare ».

În ceea ce privește Gramatica, Academia de Științe a hotărît să republice în ediții reconsiderate două lucrări individuale, pe cea a Acad. A. Teodorov Balan și pe cea a lui Liubomir Andreicin. Pe lângă acestea, Institutul de lingvistică a început elaborarea Gramaticii limbii bulgare sub conducerea lui L. Andreicin.

Dicționarul limbii bulgare literare contemporane, alcătuit de Institutul de lingvistică, este în plină elaborare. În prezent este gata de tipar primul volum, cuprinzând literele A—D.

Studiul științific al limbii bulgare cuprinde, pe lângă dicționar și gramatică, unele probleme strâns legate de istoria limbii române. Astfel, una din cele mai importante dintre aceste probleme este cea a formării articolului în limbile bulgară și română. Se știe că, dintre toate limbile slave, limba bulgară este singura în care există articol, el avînd aceeași poziție enclitică pe care o are în limba română, fapt care îndreptățește explicarea acestui fenomen prin evoluția comună a celor două limbi. Aceeași situație există și în ceea ce privește declinarea. Limba bulgară a pierdut numărul mare de cazuri existent în celelalte limbi slave, ajungînd să aibă declinarea la fel de simplă ca limba română. Lingviștii bulgari de astăzi, spre deosebire de cei din trecut, consideră că numai o colaborare strînsă cu lingviștii romîni poate să lămurească deplin astfel de probleme. Concretizînd forma acestei colaborări, Acad. Vladimir Gheorghiev crede că ar fi indicată ținerea unei ședințe comune a secțiilor de limbă ale celor două Academii pentru fixarea tuturor problemelor ce urmează a fi studiate în comun. Colaborarea strînsă dintre lingviștii celor două țări este privită cu vie simpatie în Bulgaria, așa cum am putut constata din numeroasele conversații avute cu lingviștii bulgari.

Printre realizările lingvisticii bulgare sînt demne de menționat studiile asupra limbii marilor scriitori bulgari. Remarcabile în această privință sînt studiile profesorului Liubomir Andreicin despre limba operelor lui Hristo Botev, Karavelov și Ivan Vazov.

În ceea ce privește munca în domeniul dialectologiei, rămasă mai în urmă decît celelalte ramuri lingvistice, ea a început să se desfășoare acum în mod organizat sub conducerea profesorului Stoiko Stoikov.

Institutul de lingvistică editează două publicații periodice: « Buletinul Institutului de lingvistică al Academiei de Științe a Republicii Populare Bulgaria », revistă de studii și cercetări de specialitate, și « Limba bulgară », revistă pentru marile mase, asemănătoare cu « Limba română ».

De un interes deosebit pentru spiritul nou în care se desfășoară astăzi relațiile bulgaro-romîne se impune să subliniem inițiativa luată de Comitetul de prietenie bulgaro-romîn de a alcătui un dicționar romîn-bulgar și unul bulgar-romîn. Cele două dicționare sînt gata redactate de către soții Arnăutov, ele urmînd să fie tipărite după revizia științifică a Institutului de lingvistică din Sofia.

Dezvoltarea lingvisticii bulgare este stimulată activ prin marele sprijin acordat de Partidul Comunist Bulgar, de Guvern și de Academia de Științe a Republicii Populare Bulgaria. Astfel, în februarie 1953, Vilko Cervenkov, conducătorul poporului bulgar, adresîndu-se profesorului A. Pironkov printr-o scrisoare

apărută în întreaga presă bulgară, a arătat cu limpezime lingviștilor ce așteaptă poporul bulgar de la ei.

Combătînd în mod hotărît spiritul dogmatic în știință, Vilko Cervenkov susține necesitatea luptei de opinii și a libertății criticii ca principiu de bază al progresului în știință. Față de controversese ivite între lingviștii bulgari cu privire la calitatea «Dicționarului limbii bulgare literare contemporane» ce se întocmește de către Institutul de lingvistică, Vilko Cervenkov condamnă atitudinea acelora dintre lingviști care voiesc să facă un monopol din cunoștințele lingvistice. « Este necesar — scrie Vilko Cervenkov — să fie folosite toate forțele, toate posibilitățile, să nu fie disprețuită munca creatoare a nimănui și în primul rînd să nu se uite sau să nu se disprețuiască rolul poporului în făurirea și dezvoltarea limbii ». Aceste prețioase îndrumări despre spiritul în care trebuie să se desfășoare munca lingviștilor sînt completate cu alte indicații asupra unor teme concrete de care lingviștii sînt datori să se ocupe. Una dintre cele mai actuale teme este socotită lupta împotriva limbii sărace și schematice a ziarelor și împotriva celei folosite în scrisul oficial. « Sîntem datori — scrie în continuare Vilko Cervenkov — să declarăm un crunt război împotriva limbii de cancelarie folosite în ziare și în instituții, la radio și în rapoarte, limbă neîngrijită și fără suflet, redusă numai la cîteva sute de cuvinte, care amenință să înăbușe frumoasa limbă populară bulgată. Trebuie reluat și urmat exemplul luptătorilor noștri neobosiți pentru o limbă cît mai desăvîrșită, exemplul lui Hristo Botev și Ivan Vazov, al lui Petko și Pencio Slaveikov, al lui Peio Iovarov și Nicolai Liliev, Hristo Smirneski și Nikola Vapțarov. Nu poate învinge pe deplin revoluția culturală începută după 9 septembrie 1944, dacă, paralel cu rezolvarea celorlalte sarcini ale ei, nu va fi ridicată la o mare înălțime limba noastră maternă, puritatea, bogăția și armonia ei, rolul ei ca mijloc de înțelegere între oameni, dacă nu va fi asigurată înflorirea fără seamăn a acestei limbi în toate domeniile, în literatură, în presă, la radio, în filme și în viața de toate zilele ». « În acest scop — adaugă Vilko Cervenkov — sînt necesare eforturi comune, eforturile savanților și profesorilor, ale scriitorilor, ale lingviștilor, ale armatei numeroase a activiștilor în domeniul culturii naționale ».

Aceste luminoase și juste îndrumări pornite de la conducătorul poporului bulgar constituie un sprijin puternic dat lingviștilor în munca pentru cultivarea și dezvoltarea limbii bulgare. Lingviștii bulgari, găsind tot sprijinul din partea statului democrat-popular, au pășit cu hotărîre și încredere la îndeplinirea programului fixat, ale cărui prime roade, arătate mai sus, formează doar un început față de perspectivele mărețe ce stau deschise dezvoltării viitoare a lingvisticii bulgare.

Lingviștii romîni salută cu bucurie munca creatoare a lingviștilor bulgari, în care văd o contribuție pozitivă la luminarea unor probleme comune din trecutul nostru cultural, ca și de astăzi. Sprijinul reciproc romîno-bulgar pe teren științific, care are astăzi condițiile cele mai favorabile de dezvoltare, corespunde

unei tradiții vechi a legăturilor dintre cele două popoare. În 1954 se va sărbători în Republica Populară Bulgaria împlinirea a 75 de ani de la înființarea « Societății literare bulgare », care a avut loc la Brăila, unde emigrația bulgară s-a bucurat de sprijinul și ospitalitatea poporului român. « Societatea literară bulgară » a fost nucleul actualei Academii de Științe a Republicii Populare Bulgaria. Aniversarea înființării pe pământul țării noastre a acestei mari instituții de cultură este un simbol al legăturilor culturale strânse și al colaborării din trecut între cele două popoare, unite astăzi indistructibil în lupta comună pentru crearea culturii socialiste.

